

AKADEMIY DOKUMENTALNA

SCENARIUSZ LEKCJI

**do pracy z filmem „Pan Nikt kontra Putin”
(reż. David Borenstein, Pasha Talankin)**

TEMAT

**Jednostka w systemie przemocy i propagandy.
Jak wygląda sprzeciw w putinowskiej Rosji?**

TEMAT

Jednostka w systemie przemocy i propagandy. Jak wygląda sprzeciw w putinowskiej Rosji?

CZAS

90 minut filmu + 115 minut warsztatu

NIEZBĘDNE MATERIAŁY

- tablica do pisania
- kartki post-it
- ekran lub dostęp do komputerów/smartfonów
- wydruki załączników do niniejszego scenariusza

CELE LEKCJI

- Zrozumienie motywacji i postaw, które prowadzą do sprzeciwu lub uległości wobec autorytarnej władzy.
- Zrozumienie roli szkoły w budowaniu postaw obywatelskich.
- Przybliżenie zmian w zakresie polityki władz, do jakich doszło w Rosji po inwazji na Ukrainę w 2022 roku.
- Poznanie niektórych narzędzi propagandy, jakie Rosja stosuje, tworząc narrację na temat swoich działań wobec Ukrainy.

METODY

- praca w grupach, praca na forum
- dyskusja
- analiza materiałów filmowego, ikonograficznego oraz literackiego

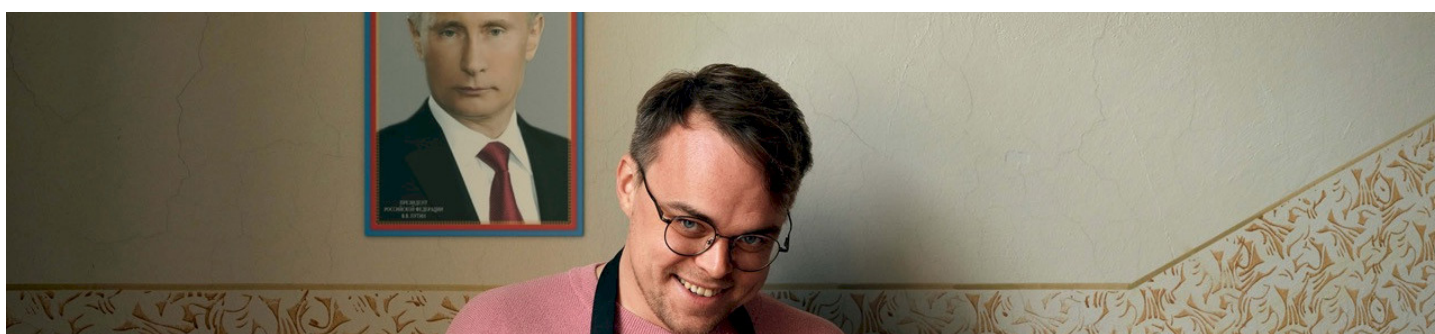
LEGENDA

OU – osoby uczestniczące

OP – osoba prowadząca

AUTOR SCENARIUSZA

Jan Bliźniak

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Projekcja filmu „Pan Nikt kontra Putin” („Mr. Nobody Against Putin”), reż. David Borenstein, Pasha Talankin, Dania, Czechy 2025, 90 min**2. Refleksja i obserwacje – 10 min**

Kontekst dla OP: Scenariusz składa się z trzech segmentów: analizy działań Pavla Talankina (pkt. 3), omówienie zmian w rosyjskiej szkole po 2022 roku (pkt 4), analiza działań propagandowych (pkt. 5). Części układają się w narracyjną całość od szczegółu do ogółu. Z uwagi na ograniczony czas można przeprowadzić tylko jeden z segmentów. Zawsze jednak ramą zajęć powinny być punkty (1. Projekcja, 2. Refleksja oraz 6. Podsumowanie). Rolą tej części jest przeprowadzenie bezpiecznej i otwartej rozmowy na temat filmu. Pozwala na dekompresję nagromadzonych emocji oraz pozwala OP zorientować się, jakie najistotniejsze treści OU wydobyli z filmu.

Zainicjuj dyskusję o filmie na forum:

- Jakie emocje wzbudził w was film?
- Czy zawierał nowe dla was informacje o sytuacji w Rosji po napaści na Ukrainę?
- Co uważacie, że było głównym motywem filmu?
- Jak myślicie, w jakim celu ten film powstał?

3. Analiza i obserwacje: Działania Pavla Talankina – 20 min

Zadanie polega na stworzeniu profilu Talankina. Aktywność pomoże OU przypomnieć sobie najważniejsze momenty w filmie, a następnie lepiej poznać i zrozumieć jego bohatera. Ważnym aspektem jest zrozumienie motywacji Talankina, która skłania go do podjęcia walki z systemem, oraz jego sytuacji emocjonalnej. Nakłoń OU, by wskazywali konkretne działania, np. włączenie hymnu śpiewanego przez Lady Gagę. W trakcie dyskusji warto przypominać OU, że sprzeciw w Rosji jest obarczony dużym ryzykiem i dlatego warto doceniać ludzi, którzy się na to decydują, a jednocześnie być ostrożnym w krytyce osób, które z różnych względów się tego nie podejmują. Zwróć uwagę na złożoność motywacji osób i różne drogi życiowe. Przypomnij o fragmencie filmu, w którym Talankin opowiada, z czego – jego zdaniem – wynika postępowanie Pavla Abdulmanova – nauczyciela historii.

Praca wspólna

Rozrysuj na tablicy lub dużej kartce papieru następującą tabelę:

PAVEL TALANKIN
Czym się zajmuje?
Co jest dla niego ważne?
Co robi po ataku Rosji na Ukrainę?
Jakie są jego motywy działania?
Jakie emocje odczuwa?

Poleć OU, aby wypisali na kartkach odpowiedzi na pytania i umieścili we wspólnej tabeli.

Następnie uporządkujcie odpowiedzi tak w klastry, aby znaleźć między nimi punkty wspólne, np.:

- Jak to, czym Talankin zajmuje się w pracy, umożliwia mu działania po ataku Rosji na Ukrainę?
- Które działania wpływają z jakich motywów?
- Jakie emocje wynikają z przekonań bohatera, a jakie są efektem podejmowanych działań?

Porównajcie działania i motywy Talankina do innych osób z filmu: nauczyciela historii i matki bohatera. Poproś OU, aby nazwali postawy wszystkich trzech osób (np. konformizm, nonkonformizm, patriotyzm, autorytaryzm, bierność, lojalność itp.) i uzasadnili swój osąd.

4. Analiza i obserwacje: Rosyjska szkoła po inwazji w 2022 roku – 30 minut

Celem tej części jest analiza zmian, jakie doszły w systemie szkolnym po inwazji Rosji na Ukrainę. Na podstawie obserwacji OU wyciągają wnioski, jakie są cele szkoły w zakresie formowania postaw. W trakcie dyskusji mogą się pojawić, także krytyczne, opinie na temat funkcjonowania polskiej szkoły. Przy zachowaniu otwartości dyskusji warto zwrócić uwagę na proporcje – wskazywać autorytarność systemu w Rosji.

Praca wspólna

Zdefiniujcie następujące terminy:

- Militaryzacja
- Indoktrynacja

Jeśli OU mają problem ze sformułowaniem definicji, można się posłużyć słownikami:

[indoktrynacja - Wielki słownik języka polskiego PAN](#)

[indoktrynacja, Encyklopedia PWN: źródło wiarygodnej i rzetelnej wiedzy](#)

[militaryzacja - Wielki słownik języka polskiego PAN](#)

[militaryzacja - definicja, synonimy, przykłady użycia](#)

Praca w grupach

Podziel klasę na cztery grupy. Rozdaj następujące zadania:

Grupa pierwsza:

Wskaż działania w filmie, które służyły militaryzacji życia społecznego.

Grupa druga:

Wskaż działania w filmie, które służyły indoktrynacji.

Grupa trzecia:

Wymień, jakie cele w kontekście wojny w Ukrainie ma wypełniać militaryzacja życia społecznego.

Grupa czwarta:

Wymień, jakie cele w kontekście wojny w Ukrainie ma wypełniać indoktrynacja.

Po 10 minutach grupa pierwsza łączy się z trzecią, a druga z czwartą. Łączą wypracowane działania z celami. Przedstawiają efekty pracy całej klasie.

Praca wspólna

Podsumowanie w formie dyskusji:

- Które działania skutecznie mogły służyć osiągnięciu wyznaczonych przez władzę celów?
- Jakie postawy mają ukształtować te działania?
- Jaką funkcję powinna spełniać szkoła w otwartym, demokratycznym społeczeństwie?
Jakie cele wypełniać? Jakie postawy kształtować?

5. Analiza i interpretacja źródeł: Rosyjska propaganda wobec Ukrainy – 45 min

Istotą tej części jest zrozumienie narzędzi propagandy. Jako przykład są stosowane działania Rosji, ale propaganda pojawia się we wszystkich systemach politycznych. Jeśli zajęcia odbywają się w ramach lekcji historii warto je dołączyć do omawiania systemów totalitarnych XX wieku. Jeśli na lekcji języka polskiego ważnym kontekstem jest powieść „Rok 1984” George’a Orwella.

Praca wspólna

Poproś uczniów, aby zdefiniowali termin propaganda, określili środki, jakie stosuje, oraz przypomnieli sobie przykłady propagandy z historii.

Obejrzyjcie całość lub fragmenty materiału: [Faszycyzacja Rosji? Co się dzieje w Rosji? Rosja 2022 i totalitaryzm?](#)

Zapytaj OU, które elementy widoczne w nagraniu odnoszą się wydarzeń z filmu.

Rozdaj lub wyświetl na ekranie ilustracje symboli sowieckich, które podobnie jak „Z” są używane przez najeźdźców i kolaborantów podczas wojny w Ukrainie (załącznik 1). Poproś OU, aby poszukali w internecie informacji na ich temat.

Zainicjuj dyskusję wokół następujących pytań:

- Jaki według ciebie jest cel stosowania tych symboli?
- Czy w filmie i materiale wideo pojawiały się inne odniesienia do czasów sowieckich?
- Jaki jest propagandowy wymiar tych działań? Czemu może służyć?

Jeśli nie padnie to w dyskusji, zwróć uwagę, że korzystanie ze „Sztandaru zwycięstwa” jest związane z ideą denazyfikacji – ważnym i kłamliwym powodem, którym Władimir Putin motywował napaść na Ukrainę. Jednocześnie wielu ekspertów uważa dziś Rosję za państwo co najmniej przejawiające cechy faszystowskie. 24 lutego 2022 podczas rozmowy z dyktatorem Białorusi Aleksandrem Łukaszenką powiedział:

*Podjąłem decyzję o przeprowadzeniu specjalnej operacji wojskowej. Jej celem jest obrona ludzi, którzy w ciągu ośmiu lat byli ofiarą prześladowań, ludobójstwa ze strony reżimu kijowskiego. W tym celu będziemy dążyć do demilitaryzacji i **denazyfikacji** Ukrainy.*

Praca indywidualna

Rozdaj uczniom teksty (załącznik 2) i poproś, aby odpowiedzieli na zawarte tam pytania.

Praca wspólna

Przedyskutujcie odpowiedzi na pytania z załącznika 2.

6. Podsumowanie – 10 minut

Praca wspólna

Na koniec odczytajcie lub odsłuchajcie wiersza Wojciecha Młynarskiego „Przetrwamy” (załącznik 3).

Zaproś OU do rozmowy, jak rozumieją wiersz w kontekście działań bohatera i tego, na czym może polegać sprzeciw każdego człowieka wobec autorytarnej lub totalitarnej władzy.

Flaga Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich

Sztandar zwycięstwa

Etykiety „faszystów” i „nazistów” przyczepiano obywatelom Ukrainy, którzy bronili języka i kultury ukraińskiej jako podstawy narodowej tożsamości. Oficjalna propaganda biła na alarm, ostrzegając Zachód przed banderyzacją Ukrainy, a Ukraińców – przed organizowanymi przez Zachód kolorowymi rewolucjami. W 2014 r. jawnie faszystowskie praktyki bezprawnego zawłaszczania cudzych terytoriów powiązano już z ich ideologicznymi założeniami, które przybrały postać oficjalnego antyfaszyzmu: aneksję Krymu i wspierany separatyzm na wschodzie Ukrainy uzasadniano faszystowskim przewrotem państwowym, obroną języka rosyjskiego, a także Rosjan i „Małorosjan” przed ludobójstwem reżimu kijowskiego. Przekraczając ramy propagandy sowieckiej, czerpano z dorobku imperium carskiego negującego odrębną tożsamość i polityczną suwerenność Ukrainy i Ukraińców. Politykę Rosji wobec Ukrainy określono jako „antyfaszystowską”, gdyż faszyzm został utrwalony w pamięci Rosjan jako największe zło w historii świata. Nie ma w tym logiki: wojnę na wschodzie Ukrainy, rozpoczętą w 2014 r. tzw. siłami proxy (rosyjskich nacjonalistycznych bojówek, wagnerowców i kozaków), uzasadniono koniecznością wyzwolenia, powrotu Donbasu i Ługańszczyzny do macierzy, tj. tymi samymi hasłami co Anschluss Austrii i Czech w skład Wielkich Niemiec. Ukraińców walczących o jedność Ukrainy nazwano „faszystami”, „banderowcami” i „bojówkarzami” (ros. боевики), a rosyjskich okupantów – „uprzejmymi ludźmi”, „zielonymi ludzikami” i bojownikami (ros. бойцы).

Taki sposób totalitarnego komunikowania politycznego, zmieniający znaczenia słów, nosił nazwę nowomowy. W Polsce określano ją często jako „język liturgiczny marksizmu-leninizmu” i definiowano jako język zmonopolizowanej przez państwo propagandy politycznej, język oficjalny w krajach tzw. demokracji ludowej. Autorem tego terminu jest George Orwell: jego newspeak wskazywał na nowość tego języka w porównaniu z mową klasyczną. Na jej tle nowomowę wyróżniały zdecydowane oceny rzeczywistości oraz zestaw określonych cech leksykalnych, gramatycznych czy frazeologicznych, takich jak magiczność, schematyczność, szablonowość, rytualizacja, fikcyjność na płaszczyźnie porozumiewania się nadawcy z odbiorcą i na płaszczyźnie przedstawiania świata. Nowomowę cechuje także wartościujący charakter niby-sądów, specyficznie sformalizowana dyrektywność oraz przewaga ideologii nad sensem. (...)

Taki nieprzystający do rzeczywistości język – nowomowa (ros. новояз) – który zamiast obiektywnego obrazu niesie wykreowaną, a pożądaną dla nadawcy wizję świata, jest dziś uważany za wyróżnik procesu faszyzacji.

Joanna Getka, Jolanta Darczewska, *Faszyzacja antyfaszyzmu. Kulturowe kody wojny w Rosji*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2023

Wojna to pokój

Wolność to niewola

Ignorancja to siła

Czy nie rozumiesz, że nadrzędnym celem nowomowy jest zawężenie zakresu myślenia? W końcu doprowadzimy do tego, że przestępczość myśłą stanie się wręcz niemożliwa, bo nie będzie słów, w których można by tego rodzaju myśli wyrazić. (...) Rok po roku coraz mniej słów i coraz węższy zakres świadomości.

George Orwell, *Rok 1984*, tłum. Krzysztof Mazurek, Wydawnictwo GREG, Warszawa 2023

Pytania do tekstów:

Komu propaganda Rosyjska przyczepiała etykiety faszystów?

Jakie fałszywe zarzuty propaganda rosyjska stawiała Ukrainie?

Na czym polega odwrócenie znaczeń stosowane przez propagandę rosyjską?

Jakie cechy nowomowy odnajdujecie w języku rosyjskiej propagandy?

Jak rozumiecie sformułowanie, że nowomowa prowadzi do zawężenia zakresu myślenia?

Dopóki zwykłe, proste słowa
Nie wynaturzą się żałośnie,
Póki pokrętna nowomowa
Zakalcem w ustach nam nie rośnie,
Dopóki prawdę nazywamy,
Nieustępliwie ćwicząc wargi
W mowie Miłosza, mowie Skargi,
Przetrwamy

Dopóki chętnych na cokoły
Nie ma zbyt wielu kandydatów,
Dopóki siada się do stołu,
By łamać chleb – nie postulaty,
Dopóki z sobą rozmawiamy
Z szacunkiem, ciepło, szczerze, miło
A nie z bezmyślną, tępą siłą,
Przetrwamy

Uwierzmy, szarzy i zmęczeni,
Że ten nasz trud nie wszystek minie,
A gdy moc naszą dostrzeżemy
Tu – w naszym domu i rodzinie,
Dopóki obrus rozścielamy,
Choćby i było na nim biednie –
Tu dni świąteczne i powszednie
Przetrwamy

A kiedy każdy z nas uwierzy
Jak wielka siła za nim stoi,
Nagle, pewnego dnia dostrzeże,
Że mniej się boi, mniej się boi
Ten swojski strach to kawał drania,
Lecz nim go całkiem pogonimy,
Sobie życzymy, wam życzymy –
Przetrwania

akademia@againstgravity.pl

ORGANIZACJA POKAZÓW EDUKACYJNYCH

Justyna Fogler

694 469 873

justyna@againstgravity.pl

EDUKACJA

Gabriela Sitek

504 014 244

gabriela@againstgravity.pl

Ewelina Tomczak

660 674 126

ewelina@againstgravity.pl